

SIPYLOS MAGNESIASI ARKEOLOJISINE IŞIK TUTAN YENİ BULUNMUŞ BİR KABARTMA

M. Umut DOĞAN*

Anadolu'da bilinen iki Magnesia isimli antik kentten biri Antik kaynaklarda "Sipylos Magnesiası" veya "Magnesia Ad Sipyllum" adıyla anılandır. Batı Anadolu'daki günümüz Manisa İli'nin merkezine lokalize edilen antik yerleşim alanı il merkezinin güneyi boyunca uzanan Spil / Manisa Dağı'nın kuzey eteği üzerinde yer alır (Resim: 1, 2). Antik Dönemde kentin adıyla birlikte anılan Spil / Manisa Dağı'nın (Antik Sipylos) kent merkezine doğru bir dil gibi uzanan yamaç üzerinde bulunan antik kalıntılar Manisa il merkezinden Spil Dağı Milli Parkı'na giden karayolunun 750. metresinde, yolun güney yanında görülebilmektedir. Günümüz iskan alanlarını da güneyden sınırlayan karayolunun hemen gerisinde görülebilen Geç Bizans Dönemi sur kalıntıları ile başlayan yamaç yaklaşık 1000 x 1000 m.lik bir yüz ölçümü kaplamaktadır. Antik kentin kalıntılarının yer aldığı bu yamaç halk arasında Topkale ya da Toptepe; tepenin en üst bölümünü oluşturan ve antik kentin akropolü konumundaki kısım ise Sandikkale adıyla bilinir (Resim: 3, 4).

Gediz Ovası'nın kuzey ucunda yer alan Sipylos Magnesiası'nın kuzeyinde tespit edilmiş birçok höyük yerleşimi bölgede iskan tarihinin Geç Neolitik Çağa dek indirilebileceğini göstermektedir.

Resim: 1

Manisa ve Akhisar Ovaları üzerinde tespit edilen Moralılar, Kennez (Pınarcık)I-II, Kayışlar, Üyecek, Akdeğirmen, Mecidiye, Hacırâhmanlı, Arpalı (Lütfiye)I-II, Alibeyli höyüklerde tespit edilen yüzey malzemeleri yöre prehistoryasının genel çerçevesini belirler niteliktedir¹.

Hitit yazılı kaynaklarında sözü edilen birçok yerleşim ve bölgeden hangilerinin

Resim: 2

Manisa yöresini kapsadığı konusunda çok net konuşmasak da hem antik çağ yazılı kaynaklarının yöre ile ilişkili olarak anlattığı, Tantalos, Pelops, Niobe gibi mitolojik öyküler hem de belirlenebilmiş bazı arkeolojik kalıntılar Antik Magnesia kentinin bulunduğu bölgede Demirçay öncesine ait önemli bir kültürel birikim olduğunu kanıtlamaktadır. Manisa il merkezinin 7. km. doğusunda bir kayalığa resmedilmiş Akpınar Ana Tanrıça Kabartması ve etrafında yer alan Luwi hiyeroglifi yörenin MÖ. 2. bin yılına ışık tutar².

Sipylos üzerinde kurulmuş olan Magnesia kentinin adının kökeni konusunda net bir bilgi yoktur. Ancak Anadolu'da ve hem de Sipylos Magnesiası'na yakın bir bölgede kurulu olan bir başka Magnesia kentinin varlığı (Magnesia Ad Meandrum), bu iki ortak isimli yakın

kentin adlarının yine ortak ya da birbiriyle bağlantılı olan bir kökenden kaynaklanmış olabileceğini düşündürmektedir. Strabon'a göre (14, I, 40) söz konusu ortak köken Kıta Yunanistan'daki Magnet Kavmi'ydi. 1892 yılında, Magnesia Ad Meandrum Kenti'nin agorasında Carl Humann'ın yaptığı kazılar sırasında ele geçirilmiş olan bir yazıtta da Menderes yakınına yerleşen Magnesialıların kökeni olarak Kıta Yunanistanı'nı işaret eden mitolojik bir öykü anlatılır³. Bu anlatımdan yola çıkılarak, Menderes'e gelen Thessalia kökenli göçmenlerin bir bölümünün daha kuzeye giderek Sipylos üzerinde de bir kent kurduğu ve Sipylos'daki Magnesia Kenti'nin adının buradan geldiği düşünülmektedir.

Sipylos Magnesiası'nın adında karşımıza çıkan köken sorunu kentin kuruluşu hakkındaki tarihlemeye de görülmektedir. Eğer kentin

adı düşünül­düğü gibi Yunanistan'dan yapılan Magnet göçüne dayandırılırsa bu göçün GBC-EDÇ geçiş sürecindeki Ege Göçleri sırasında olmuş olabileceği ve dolayısıyla da kentin kuruluşunun MÖ. 1. binyılın ilk yarısında gerçekleşmiş olabileceği düşünülebilir. Son yıllarda açığa çıkan bazı arkeolojik bulgular Magnesia Ad Sipyllum Kenti'nin kalıntılarının bulunduğu Topkale Yamacı'nın Hellenistik Dönemden önce de kullanılıyor olduğunu ortaya koymuştur⁴.

Antik Lydia Bölgesi'nin kuzeybatı sınırında yer alan Magnesia Kenti'nin Hellenistik Dönemden itibaren giderek güçlendiği, Roma ve Bizans dönemlerinde de bu gücünü koruyan bir bölge kenti olmuştur. Kent İlk İslam dönemlerinden itibaren Topkale Yamacı'ndan

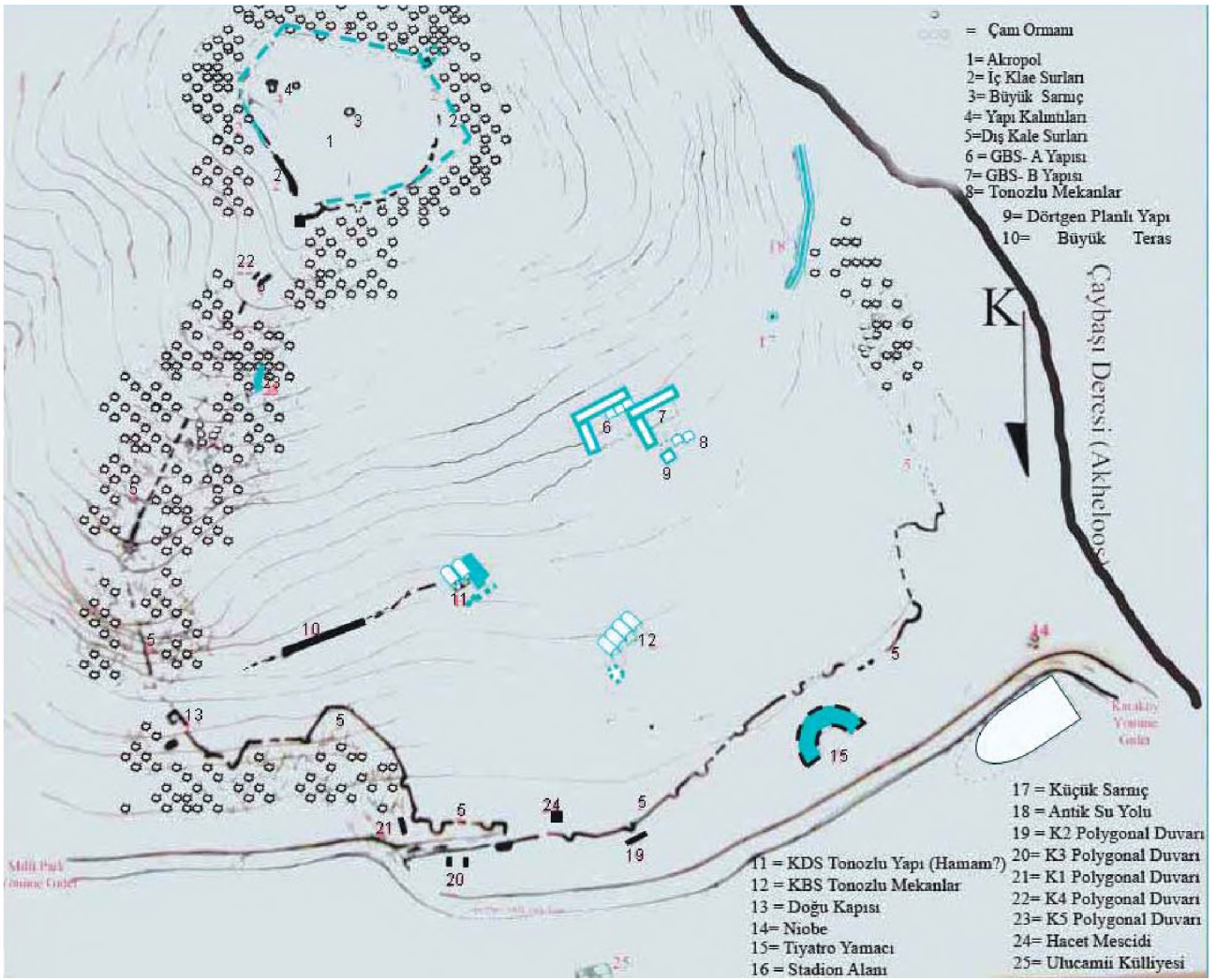
kuzeydeki Gediz Ovası'na doğru kaymış ve bugünkü Manisa şehri oluşmuştur⁵.

2007 yılı Ekim ayında Sipylos Magnesiası hakkında yapılan tez araştırması sırasında, Topkale Yamacı'nın kuzeybatı eteklerinde yer alan çağdaş yerleşime ait evlerle çevrili bir boş alanda tesadüfen tespit edilen bir kabartma bloğu kentin arkeolojik envanterine önemli bir katkı sağlamıştır. İnce kristalli beyaz mermerden yapılmış dikdörtgen bloğun ön yüzünde bir figür işlenmiş, arka yüzü ise kaba bırakılmıştır.

Blok Adakale Mahallesi, Ulutepe Caddesi üzerinde yer alan 14 numaralı apartmanın hemen arkasında yer alan, Alibeyli Camii'nin güney gerisindeki boş arazide kabartmalı taraf yere gelecek şekilde tespit edilmiştir

Resim: 3

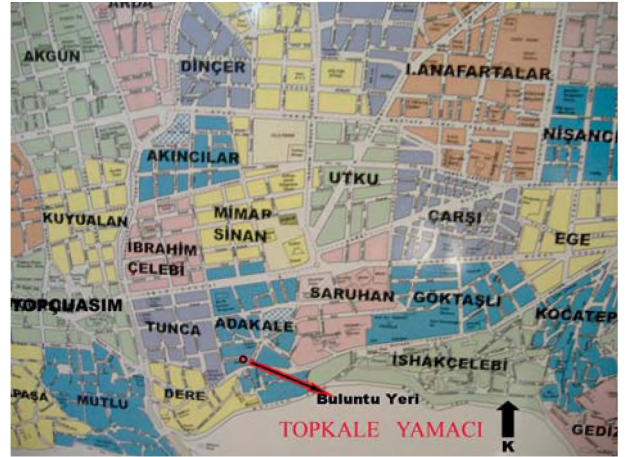

Resim: 4

(Resim: 5). Esergünümüzde Manisa Müzesi'nde bulunmaktadır.

Kabartma bloğu 38 cm. genişliğinde ve 65 cm. yüksekliğinde olup bloğun ön yüzünde işlenmiş olan figürün kabartma yüksekliği 7 cm. dir. Bloğun aşağı doğru artan toplam kalınlığı ise üst kısımda 7,5 cm. altta ise 8,2 cm.dir (Resim: 6).

Gövdesi 1/3 cepheden işlenmiş olan figürün ayakları profilden tasvir edilmiştir. Tüm vücudu, ayak bileklerine kadar örten bir manto giyen figürün sol eli dirsekten kıvrılarak çene altına doğru uzanırken sağ kol bel hizasında öne doğru uzatılmıştır. Sol el olasılıkla çenenin hemen altında mantoya tutunmaktadır. Figürün giydiği mantonun hafif diagonal şekilde aşağıya sarkan kıvrımları

Resim: 5

vücudun arka yarısında belirgin olarak gösterilmiştir. Öne doğru uzanan sağ kol manto altından kaba hatlarla belli olmaktadır. Figürün sağ elinde tuttuğu yuvarlak bir obje belli belirsiz izlenebilmektedir. Figürün sağ

Resim: 6

elindeki yuvarlak objenin altına doğru dik inen iki çizginin ise manto kıvrımlarının bir parçası mı yoksa yuvarlak objenin ucundan asılan bir obje mi olduğunu anlamak zordur. Figürün bacaklarındaki doğaldan kalın işleniş dikkati çeker. Ayakların büyük bir kısmı tahrip olmuş durumdadır. Buna rağmen figürün, profilden işlenen ayaklarının çok doğal olmayan bir duruş sergilediği dikkat çeker. Genel vücut hatlarında olduğu gibi, özellikle dirsekten çeneye doğru dönen sol kolun ölçüsü ve dirsekten dönüşünde bir propozisyon hatası belirgin olarak dikkat çeker. Aynı şekilde bacak hatlarında görülen doğaldan daha kalın işleniş de, eğer verilmek istenen bir giysiden kaynaklanmıyor ise işçilik hatası olduğu düşünülebilir (Resim: 7-9).

İşçiliğinde dikkati çeken bazı hatalara rağmen kabartmanın "iyi çalışılmış, başarılı" bir "taşra ürünü" olduğu anlaşılır. Böylesine bir taşra üretiminin tarihlemesinde önemli bir ölçüt olabilecek figüre ait baş kısmının olmayışı önemli bir eksikliktir.

Vücudun bir kısmının cepheden diğer bölümlerin ise profilden işleniş Arkaik Dönem sanatında karşımıza sıklıkla çıkan bir özelliktir. Manisa kabartmasındaki işçilik özellikleri Arkaik Dönem örneklerindeki başarısızlığını önemli ölçüde kırmış bir denemidir.

Sağ kolun üst kısmındaki dalgalanmalarda doğal ve hareketli bir pozisyon elde edilmeye çalışılmışsa da bunda çok başarılı olduğu söylenemez. Kalın manto üzerindeki dikey kıvrımların yakın benzerlerine MÖ. 4. yy.a ait Ksanthos'daki Harpiller Anıtı'nda rastlamak mümkündür⁶.

Resim: 7

Manisa'da bulunan kabartmanın, duruş ve kompozisyon açısından yakın benzeri ise Makedonya Bölgesi'nden bir grup kabartmasında dikkati çeker. Grubun en arkasındaki figür gerek düz kıvrımlı mantosu ve gerekse çeneye doğru uzanan dirsekten kıvrılmış kolu ve gerekse profilden işlenişi ile buradaki kabartma ile önemli benzerlikler sergiler⁷. Smith'in MÖ. 3. yy.a tarihedığı Makedonya Kabartması'nda elbise kıvrımlarındaki zenginlik ve stil özellikleri, Manisa Kabartması'nda denemelerle yakalanmaya çalışılmış ancak tam da başarılı olunamamış bir düzeydedir.

İnce tunik üzerine giyilmiş manto, Anadolu-Pers kabartma sanatındaki çeşitli soylu ve

rahip figürlerinde görülen bir özelliktir. Kıvrım detayları olmayan, tunik üzerine giyilmiş kalın manto İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin Anadolu-Pers seksiyonunda sergilenen bir rahip kabartmasında da karşımıza çıkar. Öte yandan figürün genel duruşu, ellerin birinin öne doğru uzatılıp diğerinin çene altına doğru çıkarılması özellikleri Pers sanatında sıklıkla karşılaşılan bir tasvir pozisyonudur. Özellikle ritüel sahnelerinde karşımıza çıkan bu duruş şekli buradaki betimden farklı olarak genelde tam figürün tümünün profilden işlenmesi şeklindedir. Yine aynı şekilde Persepolis Sarayı kabartmalarındaki bazı ritüel sahnelerinde yer alan figürlerin ellerinde

Resim: 8

Resim: 9

aşağıya doğru sarkan uçlara sahip yuvarlak bir tören nesnesi tutuyor olması ilk bakışta Manisa'daki kabartmanın sağ elinden aşağı doğru uzanan ancak tam olarak seçilemeyen detayı akla getirmektedir⁸.

Pers etkili sanatın en iyi örnekleri arasında sayılan Ağlayan Kadınlar Lahti'nde de kolun çeneye doğru uzatıldığı figürlerin başarılı tasvirleri görülebilir. Diğer taraftan Yine Pers etkili Anadolu yontu sanatı içinde değerlendirilen, Daskyleion buluntusu olup İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bazı MÖ. 5-4. yy. kabartmalarında da Manisa Kabartmasındaki kompozisyon ve stil özelliklerini andıran bazı özellikler yakalamak mümkündür⁹.

Turgutlu'dan bulunarak Manisa Müzesi'ne getirilen bir mezar stelinde işlenmiş figür gerek stil özellikleri ve gerekse kompozisyon açısından buradaki kabartmaya oldukça yakın bir örnektir. İçte diz altına kadar uzanan bir tunik ve onun üstünde ise bir pelerin giyen figür oldukça kaba işlenmiş, detayları çizgi ile verilmiş bir taşra ürünüdür. Turgutlu kabartmasında da kollardan biri dirsekten kıvrılarak öne doğru uzatılmış ve elinde elips formlu bir obje tutmaktadır. Polat'ın M.Ö. 4. yy.ın ilk yarısına tarihlendirdiği bu kabartma Manisa Kabartmasının, hem manto kıvrımlarında yakaladığı doğallığa gidişi yakalayamamış hem de vücut oranı uyumu açısından çok daha zayıf bir örnektir¹⁰.

Tüm bu özellikler ve örnekler dikkate alınarak, Manisa Kabartması kentin güçlenmeye başladığı MÖ. 4. yy.ın ikinci yarısı içine yerleştirilebilir. Eserin stil özelliklerinde Anadolu-Pers sanatı etkileri belirgindir. Diğer taraftan Anadolu yontu sanatının da Hellenistik Döneme geçişteki başarılı denemelerinden izler taşıyan eserin Lydia Bölgesi üretimi olan yerel bir rahip tasviri olduğu düşünülmektedir.

SUMMARY

There were two cities called Magnesia in ancient Anatolia. One of these was called "Magnesia-on-Sipylos" or "Magnesia Ad Sipyllum". This city is located near the the Mouth of Spil /Manisa (ancient Sipylos), to the south of Manisa, a modern city in western Anatolian. The ancient ruins lie on a slope of Sipylos called Topkale and Sandikkale Hill. Near Manisa, there are numerous settlements from as early as the late Neolithic Period,

The early history of Magnesia Ad Sipyllum is unknown. But ancient sources provide the settlement history of the Hellenistic and Roman periods.

A relief block was discovered at the northwest of Topkale. This marble block with relief which was found between apartments on a modern street, is now in the Manisa museum. The dimensions of the block are 0,65m x 0,38 m. with a thickness of 0,075 m at the top and 0,082 m at the bottom. The dept of the relief on the block is 0,7 m.

The relief portrays a dressed man, shown frontally, but with feet in profile. The side of the figure's head is completely broken.

According to stylistic character of the figure and smiler examples, this relief may date to second half of 4th century. The figure shows influences of Persian-Anatolian art, but the relief was probably carved in the Lydian region. The figure portrayed on the relief is perhaps a local priest.

NOTLAR

- * M. Umut DOĞAN, Arkeolog- Aphrodisias Müzesi, Aydın/TÜRKİYE.
- 1 Harmankaya - Tanındı - Özbaşaran, 1997.; French, 1969, 41-98. French, 1961: 99 vdd. Fig. 5/22, 52; Dinç, 1996: 269, 270;

- Takaoğlu, 2004,743; Dinç,1997, 266;
Takaoğlu, 2001, 158-162
- 2 Spanos, 1986; Güterboch-Alexander, 1983, 29-32; Umar, 2001, 219; Belhomme, 1936, 217 - 224; Humann, 1888, 24
  - 3 Bingöl, 1998, 5; Umar, 2001, 205.
  - 4 Doğan, 2007. 139 - 142
  - 5 Sipylos Magnesiası hakkında detaylı bir araştırma için bkz: Doğan, 2007.
  - 6 Jacops, 1997, Abb. 10
  - 7 Smith, 2002, Fig. 293
  - 8 Bkz.: Musche, 1989, Abb. 2, 3.
  - 9 Bkz. Polat, 1998
  - 10 Bkz. Polat, 1998, 49, 53, 74 vd., Lev: V, VIa, Xb

KAYNAKÇA

Belhomme, L., Sipylos-I, TTAD III, 217-225. 1936.

Bingöl, Orhan, Menderes Magnesiası-Magnesia Ad Meandrum, Ankara. 1988.

Dinç, R., "Erdelli Höyük Und die Bedeutung Seiner Funde Für die Bronzezeitliche Geschichte des Manisa- Akhisar Gebieten", İst.Mitt. 41, (1991), 25-41.

Dinç, R., "1994 Yılı Akhisar-Kulaksızlar Mermer İdol Atölyesi Yüzey Araştırması", XIII. AST.-2, Ank.,11-41. 1995.

Dinç R., "Kulaksızlar Mermer idol Atölyesi ve Çevre Araştırmaları", XIV. AST.-2, 1996, 225-282.

Doğan, M. U., Magnesia Ad Sipyllum: Arkeoloji, Topografya Ve Tarihi Coğrafya İncelemesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sos. Bil. Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir. 2007

French, D.H., "Prehistoric Sites in North-West Anatolia II: The Balıkesir and Ahisar/Manisa Aries", Anat.St. XIX, (1969), 41-98.

French, D.H., "Late Chalcolithic Pottery in North-West Turkey And Aegean", Anat.St. XI, (1961), 99-141.

Güterbock, H.G.- Alexander, R.L., "The Second Inscription on Mount Sipylus", Anat. Stu. XXXIII, (1983), 29-32.

Harmanakaya, Savaş. - Tanındı, Oğuz.- Özbaşaran, Mihriban. TAY- Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri -2: Neolitik, İstanbul. 1997.

Humann, C., Die Tantalosburg im Sipylos, AM XIII, (1888), 22-41.

Jacops, B., "Eine Plananderung an den Apadana-Treppen und Ihre Konsequenzen Für Die Datierung Der Planungs Und Bebauungsphasen von Persepolis", Archaeologische Mitteilungen Aus Iran und Turan, Band 29, (1997), 281 - 302.

Musche, B., "Das Mahabharata Und Die Reliefs Von Persepolis", Archaeologische Mitteilungen Aus Iran, Band: 22, (1989), 139 - 149.

Polat, G., Anadolu Akhaemenid Dönemi Plastik Eserleri, EÜ. Sos. Bil. Enst. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir. 1998.

Smith, Ronald. R. R., Hellenistik Heykel, Çev. A.Y.Yıldırım, İstanbul. 2002.

Spanos, Z., "Das Sogenannte 'Niobe' Monument Am Manisa Dagh", IX. Türk Tarih Kongresi - I, (1986), 207-211.

Takaoğlu, T., "1999 Yılı Kulaksızlar Mermer Atölyesi Araştırması", AST 18, C: 2, (2001), 157-168.

Takaoğlu, T., "Moralı: A Neolithic Mound İn Central-Western Anatolia", 60.Yaşında F. Işık'a Armağan, Yay.haz.: T. Korkut, İstanbul, 2004, 743-751.

Umar, B., Lydia, İstanbul. 2001.